

Licences, patenti un autortiesības

Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

2014. gada 15. oktobrī

Licences, patenti un autortiesības

Programmatūra

Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

Brīvības pakāpes

- Drīkst lietot par brīvu jebkurš (*Freeware* (bezmaksas programmatūra), *Free software* (*software libre*, brīvā programmatūra), *Public domain* (publiska programmatūra)).
- Drīkst lietot par brīvu personīgām vajadzībām un mācību iestādēs.
- Drīkst lietot par brīvu personīgām vajadzībām.
- Drīkst lietot par brīvu noteiktu laiku vai ar ierobežotām iespējām (*Shareware* (izplatāmprogrammatūra), *Trialware*, *Demoware* (demoprogrammatūra)).

Kārlis Kalviškis, 2014.

Ir būtiska atšķirība starp autortiesībām, licencēm un patentiem. Patenti programmatūrā ir līdzīgi, ja būtu iespējams patentēt mūzikā noteiktu nošu secību. Dažas valstīs, piemēram, ASV, pastāv programmatūras patenti.

Programmatūras lietošanu nosaka licence, kura iegūta no programmatūras īpašnieka. Tas nenozīmē, ka par visu programmatūru izmantošanu būtu jāmaksā. Licences ir dažādas. Nosacīti varētu izdalīt trīs grupas.

Freeware – var brīvi lietot programmu, bet nav pieejams programmas pirmkods, *Free software* (*software libre*) – var brīvi lietot un modificēt programmatūru, *Public domain* – var darīt jebko.

Parasti *Shareware* ir iegūstamas no tīmekļa.

Nosaukumā var arī nebūt norādīts, ka izmēģinājuma versija. «*MicroStation*» ar 15 minūšu darbību un «*Media Cybernetics Image-Pro*» ar ierobežoto funkcionalitāti ir *Trialware*.

Laika ierobežojums varētu būt dienu skaits, lietošanas reižu skaits vai kādas programmatūras dotā versija pārstāj darboties, ja pieejama jaunāka versija. Pēdējā gadījumā programmatūra nestrādā, ja dators nav pieslēgts tīmeklim.

Iespējas labot programmas kodu

- Programmas kods tiek izplatīts kopā ar kompilētiem failiem (Atvērtā koda programmatūra):
 - parasti pieejams gan kā programmas izejas kods, gan arī kā nokompilētas programmas dažādām operētājsistēmām (OS).
- Programmas kods nav pieejams:
 - programmas kļūdas labojumi, papildinājumi un pielāgošana citām OS ir tikai programmas izstrādātāja ziņā.

Kārlis Kalviškis, 2014.

Atvērtā koda programmatūra var būt maksas programmatūra.

Licences, patenti un autortiesības

Programmu funkcionalitāte

- Demonstrācijas versija.
- Ierobežotu iespēju programmas.
- Tikai datu apskatei domātās programmas.
- Pilnas iespēju programmas.

 Kārlis Kalviškis, 2014.

Dažreiz ierobežoto iespēju programmatūra ir iespējām bagātāka, ka kāda cita, kura skaitas pilnu iespēju programma.

Shareware / trialware bieži vien ar parastiem līdzekļiem ir atinstalējamas tikai daļēji. Paliek kaut kādas ķeskas.

Licences, patenti un autortiesības

Kādēļ jālasa licences

- Solījumi izstrādātāja mājas lapā neko nenozīmē. Programmatūras izmantošanu nosaka licence. Piemēram, mājas lapā var tikt solīts, ka programmatūru par brīvu var lietot jebkurš, bet licencē ierakstīts, ka to drīkst tikai privātpersona nekomerciālām vajadzībām.

 Kārlis Kalviškis, 2014.

Licences, patenti un autortiesības

Teksti, attēli, mūzika un citi darbi (Autordarbi)

 Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

Licences, patenti un autortiesības

Mantiskās tiesības

- © – *Copyright* – autortiesību aizsardzības zīme;
- CC – *Creative Commons* – radošās komūnas licence;
- PD, CC0 – *Public domain* – publiskais īpašums:
 - ~70 gadi pēc autora nāves.
- Pastāv ļoti dažādas licences. Ne katra ir piemērojama jebkurā valstī.
- Valsts likumi ir stiprāki par licenci, bet nedarbojas tikai tie licences punkti, kuri ir pretrunā ar valstī pastāvošiem likumiem.

 Kārlis Kalviškis, 2014.

Autors savas tiesības uz darbu var apliecināt ar autortiesību aizsardzības zīmi „©” (*Copyright*), bet tā nav obligāta prasība. Šīs zīmes esamība vai neesamība nepastiprina vai nepavājina autortiesības.

Licences, patenti un autortiesības

Mantiskās tiesības

- Dažādā veida darbiem var būt dažādi spēles noteikumi, piemēram, publiskā izpildījuma un AKKA/LAA problēma Latvijā.
- Šobrīd Latvijā ir neatbilstība starp CC vai līdzīgām licencēm, un autoratlīdzībām, kuras iekasē AKKA/LAA (Autortiesību likuma 63. panta 5. daļa, 64. panta 3. daļa un 65. panta 1. daļas 3. punkts).

 Kārlis Kalviškis, 2014.

Šobrīd Latvijā ir neatbilstība starp CC vai līdzīgām licencēm, un autoratlīdzībām, kuras iekasē AKKA/LAA: „Autortiesību likuma 63. panta 5. daļa nosaka, ka autors pats nedrīkst licencēt savus darbus, un tiesību administrēšana ir atļauta tikai kolektīvi. Saskaņā ar 64. panta 3. daļu un 65. panta 1. daļas 3. punktu AKKA/LAA un LaIPA ir tiesīgas pārstāvēt tiesību īpašniekus bez attiecīga pilnvarojuma līguma slēgšanas, un tām ir pienākums iekasēt no izmantotajiem likumā noteikto atlīdzību. AKKA/LAA un LaIPA ir pienākums iekasēt atlīdzību par jebkuru un visu mūzikas atskaņošanu un izmantošanu komerciālos nolūkos bez izņēmuma.”

(<http://avestra.wordpress.com/2012/05/03/autortiesibas-un-briva-kultura/>)

Licences, patenti un autortiesības

Imants Ziedonis

Dziesmiņa par prieku

Un, ja nu kādreiz nozākāts Un triekts, un lamāts tieku, Es apsežos un uzrakstu Vienu dziesmiņu par prieku.	Un, ja nu arī tu kaut kā To neatrodi lieku, – Tu vari arī uzdziedāt Šo dziesmiņu par prieku.
Par prieku sev es uzrakstu Par savu paša prieku, Un no šīs savas dziesmiņas Pats priecīgāks es tieku.	Par prieku sev, par prieku tev Un ļautiņiem par prieku. Ja grib – lai citi arī dzied. Jo – kur lai es to lieku?
Jo nevajaga nemaz daudz – Kādreiz pavisam nieku, Lai uzrakstītu sev par prieku Dziesmiņu par prieku.	

 Kārlis Kalviškis, 2014.

Licences, patenti un autortiesības

CC licences

- <http://creativecommons.org/licenses/>
- CC BY – Atsaucoties (*Attribution*). Vienīgā prasība ir atsaukties uz autoru.
- CC BY-SA – Atsaucoties nemainot licenci (*Attribution Share Alike*). Jāatsaucas uz darba autoru un, šo darbu pārveidojot, jaunradītais darbs ir jāpublicē ar tādu pašu licenci.
- CC BY-ND – Atsaucoties nemainot darbu (*Attribution No Derivatives*). Ir jāatsaucas uz darba autoru, darbu drīkst izmantot tikai nemainītu un nepārveidotu.

 Kārlis Kalviškis, 2014.

Licences, patenti un autortiesības

CC licences

- CC BY-NC – Atsaucoties nekomerciāli (*Attribution Non-Commercial*). Jāatsaucas uz autoru, darbu drīkst pārveidot, bet nedrīkst izmantot komerciāli.
- CC BY-NC-SA – Atsaucoties nekomerciāli un nemainot licenci (*Attribution Non-Commercial Share Alike*). Jāatsaucas uz autoru, nedrīkst izmantot komerciāli, bet drīkst pārveidot, jāizplata ar tādu pašu licenci.
- CC BY-NC-ND – Atsaucoties nekomerciāli nemainot darbu (*Attribution Non-Commercial No Derivatives*). Jāatsaucas uz autoru, darbu drīkst izmantot tikai nekomerciāli un neizmainītu.

 Kārlis Kalviškis, 2014.

Licences, patenti un autortiesības

Zini savas tiesības

Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

Pamatprincipi

• 2.pants. Autortiesību principi

- (1) **Autortiesības pieder autoram, tiklīdz darbs ir radīts, neatkarīgi no tā, vai darbs ir pabeigts.**
- (2) Autortiesības attiecināmas uz literāriem, zinātnes, mākslas un citiem šā likuma 4. pantā minētajiem darbiem, arī nepabeigtiem darbiem, neatkarīgi no darba uzdevuma un vērtības, izpausmes formas vai veida.
- (3) **Autortiesību piederības apliecināšanai nav nepieciešama reģistrācija, darba speciāla noformēšana vai kādu citu formalitāšu ievērošana.**
- ..

Kārlis Kalviškis, 2014.

6.pants. Neaizsargājamie darbi

• Autortiesības neaizsargā:

- 1) normatīvos un administratīvos aktus, citus valsts un pašvaldību iestāžu izdotus dokumentus un tiesas nolēmumus (likumus, tiesu spriedumus, lēmumus un citus oficiālus dokumentus), kā arī šo tekstu oficiālos tulkojumus un oficiālās konsolidētās versijas;
- 2) valsts apstiprinātos, kā arī starptautiski atzītos oficiālos simbolus un zīmes (karogus, ģerboņus, himnas, apbalvojumus), kuru lietošanu nosaka atsevišķi normatīvie akti;

Kārlis Kalviškis, 2014.

6.pants. Neaizsargājamie darbi (turpinājums)

- 3) kartes, kuru sagatavošanu un lietošanu nosaka normatīvie akti;
- 4) presē, radio vai televīzijas raidījumos vai citos saziņas līdzekļos sniegto informāciju par dienas jaunumiem, dažādiem faktiem un notikumiem;
- 5) idejas, metodes, procesus un matemātiskās koncepcijas.

Kārlis Kalviškis, 2014.

Licences, patenti un autortiesības

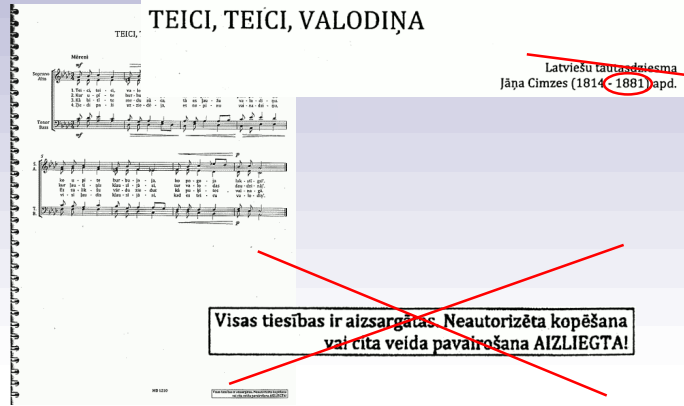
Autoru mantiskās tiesības

- Autortiesību likuma 36. panta 1. punktā teikts, ka „Autortiesības ir spēkā visu autora dzīves laiku un 70 gadus pēc autora nāves, izņemot šā likuma 37. pantā minētos gadījumus.”

CC BY-NC-SA
Kārlis Kalviškis, 2014.

Licences, patenti un autortiesības

Vai jāmaksā par tautasdziesmu?

Latviešu tautasdziesma
Jāņa Cimzes (1814 - 1881) apd.

Visas tiesības ir aizsargātas. Neautorizēta kopēšana vai cita veida pavairošana AIZLIEGTA!

CC BY-NC-SA
Kārlis Kalviškis, 2014.

Patiesais vārdu autors ir Jānis Neilands (1840.24.I Krimuldas pusmuižas Ķizbeles skolā - 1915.28.XI Valmierā, apbedīts Valmieras Centra kapos) – mācītājs un literāts. Dziesma ir veltījums veltījums Augustam Bilenšteīnam.

Uz ko attiecas „visas tiesības aizsargātas”? – uz kļūdaino vārdu autoru? Bet nav pat zināms, kas šo visai izplatīto kļūdu ieviesis.

Licences, patenti un autortiesības

Autortiesību likums

- 19.pants. Autora darba izmantošana bez autora piekrišanas un atļaušanas
 - (1) Autortiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez autora piekrišanas un bez atļaušanas šajā likumā noteiktajā kārtībā:
 - 1) darbs tiek izmantots informatīviem mērķiem, ievērojot šā likuma 20.panta noteikumus;
 - 2) darbs tiek izmantots izglītības un pētniecības mērķiem, ievērojot šā likuma 21.panta noteikumus;
 - ..

CC BY-NC-SA
Kārlis Kalviškis, 2014.

Licences, patenti un autortiesības

Autortiesību likuma 20. pants

- 20. pants. Darba izmantošana informatīviem mērķiem
 - (1) Obligāti norādīt izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14. panta un 18. panta otrās daļas noteikumus, atļauts:
 - 1) reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā;

CC BY-NC-SA
Kārlis Kalviškis, 2014.

Autortiesību likuma 20. pants (turpinājums)

- 2) publicēt, raidīt vai citādi darīt zināmas publiski teiktas politiskas runas, aicinājumus, ziņojumus un citus analogiskus darbus informatīvam mērķim atbilstošā apjomā;
 - 3) fiksēt, publiskot un publicēt aktuālos notikumus fotogrāfijas darbos, raidorganizācijai — raidīt darbus, kas kļuvuši redzami vai dzirdami aktuālo notikumu gaitā, informatīvam mērķim atbilstošā apjomā.
- (2) Šā panta noteikumi neattiecas uz datorprogrammām.

Kārlis Kalviškis, 2014.

Autortiesību likuma 21. pants

- 21.pants. Darba izmantošana izglītības un pētniecības mērķiem
 - (1) Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18. panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.
 - (2) Šā panta noteikumi neattiecas uz datorprogrammām.

Kārlis Kalviškis, 2014.

Licences, patenti un autortiesības

Kā var kļūt par pirātu
pašam to nezinot.

Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

Izplatītākie licenču pārkāpumi

- Izplatāmprogrammatūru lieto ilgāk, nekā atļauts.
- Komerciestādes lieto programmatūru, kuru drīkst lietot tikai privātām vajadzībām vai mācību iestādēm.
- Netiek ievēroti izmainītie licenču nosacījumi, kas ieviesti kopā ar programmatūras labojumiem.

Kārlis Kalviškis, 2014.

Fonti

- Kas drīkst izmantot
- Kur drīkst izmantot.
- Vai un kā drīkst izplatīt.
- Uz cik ilgu laiku ir pieejami.

Kārlis Kalviškis, 2014.

Piemēram, fonti, kuri nāk kopā ar *Microsoft PowerPoint Viewer 2010* ir ar ierobežotu izmantojamību: „... Programmatūru drīkst lietot tikai to failu skatīšanai un drukāšanai, kas izveidoti, izmantojot *Microsoft Office programmatūru*. Programmatūras lietošana jebkādiem citiem mērķiem nav atļauta. ..

4. FONTU KOMPONENTI. Programmatūras darbības laikā tajā esošos fontus drīkst lietot satura attēlošanai un drukāšanai. Jūs drīkstat tikai *) iegult fontus saturā atbilstoši fontu iegulšanas ierobežojumiem; un *) īslaicīgi lejupielādēt tos printerī vai citā izvades ierīcē, lai drukātu saturu. ..”

Tātad, šos fontus nedrīst izmantot gatavojot dokumentu ar OpenOffice, LibreOffice vai kadu citu ne MS Office programmatūru.

Paldies par uzmanību!

Kārlis Kalviškis, 2014.